

Teos Dionysos Kutsal Alanı Propylonu

Musa Kadioğlu*

Öz

18. yüzyılın başından itibaren birçok gezgin ve araştırmacının ilgisini çekmiş olan Teos'taki Dionysos Kutsal Alanı'ndaki yapılar topluluğu 2010 yılından itibaren sürdürülen araştırmalarla ancak anlaşılabilir hale gelmiştir. Hellenistik Dönem'in ünlü Mimarı Hermogenes'in eseri olduğu kabul edilen Dionysos Tapınağı, yamuk biçimli temenos'u, temenos'u dört bir taraftan çevreleyen dor, ion ve dor-ion karışık düzenli stoa'ları, çeşitli anıtlar, doğusundaki merdivenli altarı ve son olarak kutsal alana ana girişi sağlayan propylon'un keşfiyle Dionysos Temenos'undaki yapılar topluluğu tamamlanmış olur. Dionysos Temenos'unda MÖ 3. yüzyılın son çeyreğinde başlayan imar faaliyetlerinin MS 120-130 yıllarına kadar devam ettiği hem yapı yazıtı hem de mimari bezemeden anlaşılmaktadır. Dionysos kutsal alanındaki bu uzun yapı faaliyetlerine İmparator Augustus'un temenos stoa'larının yenilenmesi/tamamlanması ve kutsal alanın ana giriş kapısının (propylon) inşasıyla destek verdiği bu makalede ele alınmıştır. Kentteki birçok yapı faaliyeti nedeniyle İmparator Augustus, Teos sikke darphlarında ktistes (kentlin kurucusu) olarak adlandırılmış olmalıdır. Latince yapı yazıtı çok parçalı olarak korunmuş olsa da hem yapı yazıtı hem de korinth başlığının stili, Dionysos Propylon'unu MÖ 3 yılına tarihlemeyi mümkün kılar ve böylece Anadolu'daki Roma Dönemi yapılarına kesin tarihli yeni bir yapı daha eklenmiş olur.

Anahtar Kelimeler: İonia, Teos, Dionysos Kutsal Alanı, Propylon, Augustus.

The Propylon of the Sanctuary of Dionysus at Teos

Abstract

Although the Sanctuary of Dionysus at Teos has attracted the attention of many travelers and researchers since the beginning of the 18th century, the totality of the sanctuary complex can only be understood after the recent investigation carried out by the Teos Archaeological Excavation Team since 2010. We now know that the sanctuary complex consists of the Temple of Dionysus, the trapezoidal temenos that was surrounded on all four sides by stoas in Doric, Ionic and mixed Doric-Ionic orders, the altar with stairs to the east, and the newly discovered propylon, which constitutes the main entrance to the sanctuary. On the basis of both the building inscriptions and the architectural decoration, construction activity in the sanctuary of Dionysus at Teos started in the last quarter of the 3rd century BC and continued until 120-130 AD. The present article attempts to shed light on this long construction period of the Sanctuary of Dionysus and argue that Emperor Augustus supported the restoration/completion of the

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, kadioglu@humanity.ankara.edu.tr ORCID: 0000-0002-6481-229X

Bu makale Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

stoas of the temenos and the construction of the main entrance gate (propylon) of the sanctuary. Because of his many building activities in the city, Emperor Augustus could have been called ktistes (founder of the city) on coins minted at Teos. The Latin building inscription of the propylon, which is preserved in multiple pieces, makes it possible to date this structure to 3 BC and the style of the Corinthian capital corroborates this date. To this end, another well-dated structure may be added to the study of Roman architecture in Asia Minor.

Keywords: Ionia, Teos, Sanctuary of Dionysos, Propylon, Augustus.

Anneme 02.12.2020

Giriş

Tanrılara ayrılmış kutsal alanlar (esk. yun. temenos) zamanla dört bir taraftan bir duvarla (temenos ya da peribolos duvarı) sınırlanmış ve kutsal alana giriş, gösterişli mimariye sahip bir ana giriş kapısıyla (propylon/propyla, propylaion/propylaia ya da tetrapylon gibi) vurgulanmıştır¹. Eski Yunanca bir terim olan propylaia, çoğul anlamıyla modern terminolojide gösterişli ana girişı vurgulayan kapı yapıları için kullanılmıştır². Kelimenin çoğul kullanımı bu yeni inşa edilmiş kompleksin çok yönlülüğüne işaret eder³. Askeri amaçlı kullanım haricinde propylon'ların Eski Yunan mimarisinde MÖ 6. yüzyıldan itibaren önce kutsal alan kontekstinde alanın gösterişli girişini vurgulamak amacıyla ve MÖ 400'lerden itibaren ise agora'lar, gymnasion'lar, stadiyon'lar ya da toplantı mekanlarının girişlerini (Miletos Bouleuterion'u ve Nysa Gerontikon'u propylon'ları gibi) vurgulamak amacıyla kamusal kontekstlerde kullanılmıştır⁴. Her iki kullanımın da Roma İmparatorluk Dönemi boyunca da devam ettiği görülür.

Kutsal alan kontekstinde bu türün hiç şüphesiz en gösterişli örneğini, MÖ 437-432/31 yıllarında Atina Akropolisinde Mimar Mnesikles tarafından inşa edilen Propylaion⁵ oluşturur. Atina Akropolisinin girişini vurgulayan Mnesikles'in Propylaion'u, MÖ 6. yüzyılın sonuna tarihlenen ve Pers Savaşları sırasında tahrip olan gösterişli bir propylon'un yerine inşa edilmiştir⁶. Mnesikles'in bu kapı yapısı, bir kutsal alanın temsili giriş kapısı olarak kopyalanan bir model hâline gelmiştir. Özellikle Eleusis'deki Demeter ve Kore Kutsal Alanı Propylaion'u, Atina Akropolisindeki Mnesikles'in Propylaion'unu birebir kopyalamıştır⁷. Bu model yapı kompleksinin etkileri MÖ 185/180 yıllarına tarihlenen Samothrake'deki Kutsal Alanının kanatlı kapı yapısında⁸ ve Rodos Adasındaki Lindos Athena Kutsal Alanının Propylaion'unda da görülür⁹. Ancak Pergamon Athena Kutsal Alanına girişı oluşturan kapı yapısı, var olan

1 Yunan mimarisinde Propylon'lar için bk. Carpenter 1970; Ortaç 2001, 1-7.

2 Höcker 2008a, 201-202.

3 Höcker 2008a, 200.

4 Höcker 2008b, 256-258.

5 Gruben 2001, 191-202, Res. 149-154; Höcker 2008a, 200; Höcker 2008b, 256-257; de Waele 1990.

6 Eiteljorg II 1993; Höcker 2008a, 200.

7 Gruben 2001, 191-202; Höcker 2008b, 257; Giraud 1989, 69-75.

8 Frazer 1990.

9 Höcker 2008b, 257.

Hellenistik çok katlı bina geleneğini sürdüren; üst üste dor ve ion düzeni sıralamasıyla iki katlı bir cephe mimarisine sahiptir¹⁰. Benzer bir uygulama MS 120’li yıllarda Miletos’ta Delphinion, geniş gösterişli bir cadde, gymnasium, üç katlı aedikula mimarisine sahip bir nymphaeum ve bouleuterion’un gibi yapıların dahil olduğu temsili binalar topluluğunun bir parçası olan Güney Agora’nın kuzey kapısında (Markttor)¹¹ arttırılmış görseelliğiyle öne çıkar. Böyle bir anıtsal girişe Hellenistik Dönem’in ünlü Mimarı Hermogenes’in eseri olan Dionysos Kutsal Alanı ancak Augustus Dönemi’nde kavuşmuş gibi görünmektedir.

Dionysos Kutsal Alanı Araştırmaları ve Propylon’un Keşfi

İonia Bölgesi’nin 12 kentinden biri olan Teos, 18. yüzyılın başlarından itibaren Batılı araştırmacı ve gezginlerin ilgi odağı olmuştur¹². İlk kez İngiltere’nin İzmir (Smyrna) Konsolosu ve Botanikçi William Sherard 1709 ve 1716 yıllarında Teos’a uğrayarak, kentteki yazıtların kopyalarını almıştır¹³. Daha sonra Hollanda Krallığı’nın İzmir Konsolosu Daniël Alexander de Hochepped, Teos yazıtlarını incelemenin yanı sıra, 1732 yılında Dionysos’a atfedilen kolloşal bir heykel başını İzmir’de satın alarak ülkesine götürmüştür¹⁴. Kentteki ilk arkeolojik kazı ve araştırmalar, 1764-1765 yıllarında İngiliz Dilettanti Cemiyeti (Society of Dilettanti) adına Richard Chandler ve Nicholas Revett tarafından gerçekleştirilmiştir¹⁵. 1862 yılında Richard Popplewell Pullan, aynı kurum adına Dionysos Tapınağı’nda kazı çalışmalarına devam etmiştir¹⁶. 1924 ve 1925 yıllarında Fransız araştırmacılar Yves Béquignon ve Alfred Laumonier, ağırlığını Dionysos Tapınağı’nın oluşturduğu sondajlarla kazı çalışmalarına devam etmişlerdir¹⁷. Türk bilim insanları ancak 1962 yılında Teos’taki kazı ve araştırmalara dahil olmuşlardır. 1962-1967 yıllarında Ankara Üniversitesi’nden Yusuf Boysal ile Baki Ögün, Dionysos Tapınağı’nın özellikle batısında kazı çalışmalarını sürdürmüşlerdir¹⁸. 1980-1992 yıllarında Mimar Duran Mustafa Uz, hem Dionysos Tapınağı’nda, hem de Akropolis’teki tapınakta sınırlı sondaj çalışmaları yapmış ve “Teos’taki Dionysos Tapınağı” isimli doktora tezini tamamlamıştır¹⁹. 1764 yılında başlayan ve uzun aralıklarla kesintiye uğrayan Hellenistik Dönem’in ünlü Mimarı Hermogenes’in eseri olan Dionysos Tapınağı üzerine yapılan araştırmalarda, pronaos, naos ve opisthodomos’tan oluşan üç bölümlü naos ve naos’u çevreleyen ion düzeninde 6 x 11 sütunlu bir peripteral tapınak söz konusudur. Ayrıca kutsal alan içerisinde yer alan bu peripteral tapınağı yamuk (trapez) biçiminde bir temenos duvarının çevrelediği ve temenos duvarının iç kısmına birleşen stoa’ların varlığı tespit edilmiştir. Ancak kutsal alanın girişini vurgulayan ana

10 Höcker 2008b, 257.

11 Stročka 1981, 5-55; Maischberger 2009, 108-119, Res. 1-8.

12 Araştırma tarihi için bk. Kadioğlu, 2020, 171-193 Res. 5; Kadioğlu 2021, 234-240.

13 William Sherard’ın kopyalamış olduğu yazıtlar Chishull tarafından yayımlanmıştır: Chishull 1728, 95-138.

14 Bastet–Brunsting 1982, 206 No. 380 Lev. 112; Halbertsma 2003, 34 dn. 3, fig. 4.2; Kadioğlu 2020, 171-193 Res. 5.

15 Chandler–Revett–Pars 1769, 1-12, Lev. 1-6; Chandler–Revett–Pars 1821, 1-9, Lev. Chap. I, 1-3.

16 Pullan–Newton 1881, 35-37 (C. T. Newton); 38-40, Lev. 22-25 (R. P. Pullan).

17 Béquignon–Laumonier 1925, 281-321, Lev. VIII.

18 Boysal–Ögün 1962, 12; Boysal 1963, 5-7; Boysal 1965, 231-233; Ögün 1964, 115-121.

19 Uz 1985, 227-242; Uz, 1990, 51-61 Res. 2; Uz 2013.

giriş kapısının (propylon) varlığına dair herhangi bir arkeolojik ya da epigrafik veriye güncel araştırmalara kadar ulaşılamamıştır (Plan 1). Fransız araştırmalarında temenos'un kuzeydoğu köşesi, bir sondajla tespit edilmiş olmasına karşılık tapınağın doğusunda merkezi aks üzerinde ve doğu stoa'ya bitişik olası bir giriş kapısının varlığı yoğun zeytin ağaçlarından dolayı araştırılamamıştır.

Makalenin yazarı tarafından Teos'ta 2010 yılında yeniden başlatılan kazı, belgeleme, koruma ve onarım çalışmaları kapsamında tüm kent dokusunun anlaşılabilmesi için kenti çevreleyen Helenistik sur içerisinde ve dışında kalan alanda jeofizik çalışmalarına (jeomanyetik, jeoradar ve elektrik özdirenç yöntemleri) ağırlık verilmiş ve yaklaşık 40 hektarlık bir alan jeomanyetik olarak taranmıştır.²⁰ 2012 yılında Dionysos Tapınağı'nın bulunduğu 85 ada 40 ve 7 parsellerin doğusunda kalan ve yüzeyde hiçbir arkeolojik verinin görölmediği 85 ada 8 ve 9 parsellerde doğu temenos duvarı ile olası propylon yapısının tespiti için hem jeomanyetik hem de jeoradar yöntemi kullanılmıştır (Foto 1). Jeofizik sonuçlarına göre söz konusu parsellerin sadece batı sınırında ve doğu-batı yönlü Dionysos Tapınağı'nın merkezi aksında kuzey-güney yönde dikdörtgen bir yapının varlığı tespit edilmiştir. Bu jeofizik belirtilerin (anomali) hem Dionysos Tapınağı'nın doğu cephesi önünde merkezi konumu hem de kuzey-güney yönde tapınak cephesine paralel oluşu, bu belirtinin kutsal alana girişi sağlayan ana kapı yani bir propylon olduğu konusunda düşüncelerimizi güçlendirmiştir. Ayrıca jeofiziksel belirtiler haricinde tapınağın doğusundaki yaklaşık bir hektarlık alanda hiçbir arkeo-jeofiziksel belirtinin olmayışı, kentte her yıl kutlanan Dionysia ve Anthesteria gibi dini bayramlarda bu alanın açık bir meydan olarak kullanılmış olabileceğine ve belki de hiç yapılaşmaya açılmadığına işaret etmektedir²¹.

Hem arkeo-jeofizik araştırmaların sonuçlarını teyit etmek hem de olası propylon'un varlığını ortaya koymak amacıyla 2012 yılında bir sondaj (P1) açılmış ve propylon'un yeri tespit edilmiştir. Ardından 2015 yılında propylon'un arkeolojik kazılarla tamamen ortaya çıkarılması için 6 sondaj (P2-P7) ve 2020 yılında yapının plan ve cephe restitüsyonu ile tarihlenmesi için bir sondaj (P8) daha açılarak söz konusu problemlerin çözümü aranmıştır (Foto 2-3)²². Üç dönem hâlinde sürdürölen kazı çalışmalarında 12,20 m uzunluğunda ve 7,15 m genişliğinde ve doğu tarafında 7 merdiven basamağının bulunduğu yapının temel blokları haricinde yapının cephesine ait çok sayıda gri mermerden mimari blok belgelenmiştir (Foto 4-5, Plan 2a-b). Özellikle Latince yapı yazıtını taşıyan üç fascia'lı arşitravlara ait birçok parçanın yanı sıra tümlenebilen iki arşitravın da ele geçmiş olması yapının tarihlenmesinin yanı sıra hem plan hem de cephe restitüsyonunu mümkün kılmıřtır²³.

Propylon cephesinin yaslandığı arka duvar ile doğu temenos duvarı organik olarak iç içe geçti-

20 Kadioğlu-Yalçın-Tamsü-Polat-Adak-Özbil-Polat-Tuğcu 2015, 440, Plan 2; Kadioğlu-Özbil-Kerschner-Ergin-Gölgönöl-Yenice-Polat-Tamsü-Polat-Köşgeroğlu-Adak 2016, 455-456, Harita 1; Kadioğlu 2019, 293-320; Kadioğlu-Özbil-Adak-Tekkök-Karaöz-Vapur-Gençler-Güray-Bora 2020, 365-388; Kadioğlu 2020, 187-189, Res. 10; Kadioğlu 2021, 66-70, Harita6, Plan 3a.

21 Kadioğlu 2020, 187-189, Res. 10.

22 Kadioğlu-Özbil-Adak-Gençler-Güray-Polat-Ergin-Tamsü-Polat-Yenice-Pala 2017, 492-494, Res. 8.

23 Propylon'un planı hakkında arazide yapmış olduğumuz fikir alışverişi için Serdar Hakan Öztaner'e çok teşekkür ederim.

ğinden yani aynı duvarı kullandıklarından zamansal olarak aynı yapı programı dahilinde inşa edilmiş olmalıdırlar. Ancak propylon'un merkezî sütun aksı doğu stoa'nın merkezî sütun aksından daha dardır. Bu durum her ne kadar yapısal olarak birliktelik oluştursalar da planlama açısından merkezi aksların eşit mesafede olmaması çelişki yaratmaktadır. Hemen hemen tüm mermer kaplamaları sökülmiş olan propylon'un merdivenli alt yapısını oluşturan temel blokları ile doğu temenos duvarıyla birleştiği kuzeybatı köşede 2,20 m uzunluğunda gri mermerden dört blok in situ koruna gelmiştir. Mükemmel taş yüzey işçiliğine sahip olan söz konusu bloklar propylon'un çok özenli ve zengin işçiliğine işaret etmektedir (Foto 4).

Plan Restitüsyonu

Propylon'un restitüte edilen 12,20 m uzunluk ve 7,15 m genişliğindeki dikdörtgen temel kalınlığı, doğu uzun kenarın sadece orta kısmında 23,5 cm yüksekliğinde ve ortalama 36 cm genişliğinde 7 basamağa sahiptir (Foto 5). Söz konusu merdiven basamaklarının kuzeyde ve güneyde 2,90 m'lik bir kısmı haricinde sadece orta kısmında devam ediyor oluşu, plan bakımından yapı yazıtıyla MÖ 4/3 yılına kesin olarak tarihlenen Ephesos Mazaeus-Mithridates Kapısı²⁴ ile Tetragonos Agora'sının Batı Kapısı (Augustus Dönemi)²⁵, Aphrodisias'daki Sebasteion'un propylon'u (Tiberius Dönemi)²⁶ ve Miletos Güney Agora kapısından (Markttor, MS 120-130) bildiğimiz her iki kısa kenarında öne doğru çıkan kanatlara sahip U-planlı bir plana²⁷ işaret eder (Plan 3a). Ephesos Tetragonos Agora'nın Batı kapısında (propylon) olduğu gibi, Dionysos Propylon'unun 7 basamaklı merdivenli girişi, yükseltilmiş gösterişli bir alt yapı üzerinde yükselmektedir. 2020 yılı kazılarında propylon'un merdivenli girişinin önünde (kuzeydoğusunda) gerçekleştirilen kazı çalışmalarında (P8 açması) bulunan 91 ve 133 numaralı cephe arşitravları önerilen U-planı teyit etmenin yanı sıra sütun asklarının tespitini de mümkün kılmıştır (Foto 3 ve 5, Plan 3a). Böylece burada yapıyı her iki uçtan sınırlayan çift sütunlu ve öne doğru çıkıntı yapan U-biçimli birer kanat, 7 basamaklı merdivenli bir giriş ve merdivenli girişin bitimindeki dört sütun ile cephesinde toplam 6 sütuna sahip bir propylon söz konusudur (Plan 3a). 6 sütunlu cephesiyle propylon, Hadrianus Dönemi'nde tamamlanan Dionysos Tapınağı'nın 6 sütunlu doğu cephesiyle mimari açıdan uyumludur. Çok basamaklı merdivenin bitimindeki dörtlü sütun, propylon'a üçlü geçiş sağlar. Olasılıkla bu açıklıklar doğu stoa'ya geçiş için propylon'un arka duvarında tekrarlanmıştır. Kutsal alanı doğudan sınırlayan temenos duvarına bitişik doğu stoa'nın stylobat düzlemi ile (+5,409 m) aynı kotta olan propylon stylobatı, 7 basamaklı merdivenli bir girişin ardından propylon'un içerisine ve oradan da doğu stoa'ya kademesiz bir geçiş sağlamış olmalıdır. Propylon'un U-biçimli ve ikişer sütunlu kanatları ise stylobat'ın üst kotuna kadar 1,76 m'lik bir podyum üzerinde bir bastion gibi yükseliyordu. U-biçimli kanatları sadece bir basamak sırası çevreliyor olmalıydı (Plan 3a-b).

Üç parçadan tümlenen 131 numaralı cephe arşitravı, toplam 261,5 cm uzunluğunda ve aedikula mimarisinde olduğu gibi simetrik kesime sahiptir (Plan 3a). Cephesinde olduğu gibi her

²⁴ *FiE* 3, 1923, 40-75; Alzinger 1974, 9-16, Res. 1-3, dn. 3.

²⁵ *FiE* 3, 1923, 18-39, Fig. 30-34, Lev. 1; Alzinger 1974, 45-48, Res. 36-38.

²⁶ Smith 2013, 13-28, Fig. 8-9, Lev. 2-3.

²⁷ Stročka 1981, Res. 10-11; Höcker 2008b, 257.

iki kısa kenarında da üç fascia ve profilli arşitrav tacı bulunur. Söz konusu simetrik kesim ve profillerin arşitravın her iki kısa kenarında da devam ediyor oluşu, söz konusu cephe arşitravının hem sol arka hem de sağ arka köşesine propylon'daki olası yerine göre güney ve kuzey arka köşesine birer arşitrav daha birleştğine işaret etmektedir (VIII. Aks). Yine 2020 yılı kazılarında P8 açmasında yan yana bulunmuş olan 91 numaralı arşitrav bloğunun hem profili hem de üst yüzeyindeki her iki kenet yuvasının, 131 numaralı arşitrav bloğunun sol üst yüzeyindeki kenetlerle birebir uyuşması, 91 numaralı bloğun 131 numaralı bloğun sol (güney) köşesine birleşeceğini göstermektedir. Böylece kuzey-güney yönde 189 cm ve doğu-batı yönde 222 cm uzunluğunda iki sütun aksının kullanılmış olduğu ortaya çıkmaktadır (VII. ve VIII. Akslar). Böylece kuzey kanat sütun aks mesafesinin (interaksial) 225 cm uzunluğundaki doğu stoa interaksialine göre 43 cm daha kısadır. Kuzey ve güney kanat arasında 7 basamaklı merdivenin bitiminde farklı aks mesafelerine sahip iki sütun daha yer almış olmalıdır (IV-VI. Akslar). 91 numaralı arşitravın güneybatı köşesinin 45 derecelik açılı kesimi, buraya simetrik kesimli bir arşitravın birleşeceğini göstermektedir. Her ne kadar Latince yapı yazıtını taşıyan arşitrav parçaları ele geçmişse de sadece 32 numaralı arşitravın sol (güney) kısa kenarı sağlam korunagelmiştir (Plan 3a). Uzun kenara dik açılı düz kesime sahip söz konusu cephe arşitrav parçası, önerilen yapı yazıtının restitüsyonundan dolayı propylon'un V. sütun aksında yer almalıdır. 91 ve 133 numaralı kuzey kanat cephe arşitravlarının yapı yazıtı taşımaması nedeniyle simetrik planlamadan ötürü güney kanat arşitravlarında da yazıt olmamalıdır. Parçalar hâlinde ele geçen yapı yazıtı, sadece propylon'un merdivenli girişindeki içerlek kısmındaki arşitrav üzerinde restitüte edilebilir (Foto 7, Plan 3a-b). Üç cephe arşitravını içeren toplam 6,46 m uzunluğundaki bu içerlek kısım restitüte edilen yapı yazıtı için yeterli bir alan sunmaktadır.

Hiçbir stylobat bloğunun in situ korunmadığı ve yapıda sürdürülen arkeolojik kazılarda tam aks mesafesi (boyunduruk) verecek herhangi bir yazıtlı arşitravın günümüze ulaşmaması nedeniyle, içerlek kısımdaki IV., V. ve VI. sütun aksları ancak doğu stoa'nın sütun boyunduruğu yardımı ile restitüte edilebilmektedir. Kuzeydeki birinci kaideden dokuzuncu kaideye kadar Doğu stoa'nın sütun aksları in situ stylobat blokları üzerindeki izlerden 2,25 m ölçülmüştür. Doğu stoa'da sadece 9. ve 10 sütun kaidelerinin 3,13 m'lik merkezi aks mesafesi (interaksial/boyunduruk) hem propylon'un hem doğu stoa'nın hem de Dionysos Tapınağı'nın doğu-batı aksındaki merkezi aksını oluşturduğu için diğer akslardan daha geniş tutulmuştur (Plan 3a). Doğu stoa'nın kuzeyden güneye doğru 8. sütun kaidesi propylon'un kuzey kanadının güney sütunları ile aynı aks üzerine oturmaktadır. Doğu stoa'nın 9. sütunu ile propylon'un içerlek kısmındaki 2. sütunun aynı aks üzerinde olduğu kabul edilirse, propylon'un VI. sütun aksı doğu stoa'da olduğu gibi 2,25 m olmalıdır. Yapı simetrik olarak kabul edildiğinde söz konusu aks sisteminin propylon'un güney kanadındaki I., II., III. ve IV. sütun akslarında da tekrarlanmış olmalıdır. Bu durumda propylon'un I=IX, II=VIII, III=VII ve IV=VI. aksları birbirlerine eşit olmalıdır. Buna göre propylon'un merkezi boyunduruğu için (V) 2,72 m'lik bir mesafe kalır. Mnesikles'in Atina Akropolis'indeki Propylaion'unda olduğu gibi girişi vurgulamak amacıyla daha geniş tutulan merkezi aks (boyunduruk)²⁸, diğer propylon'larda da görüldüğü üzere Teos Dionysos Kutsal alanı Propylon'unda da

28 Höcker 2008a, 201; Nysa Gerontikon'u propylon'unda da durum benzerdir bk. Kadioğlu 2014, 22-23, 28-29, Res. 6, Lev. 17,4, Beil. 9-10.

kullanılmıştır. Ancak bu durumda propylon'un içerlek kısmındaki son iki sütun, doğu stoa'nın 10. ve 11. sütunları ile aynı aks üzerinde yer almayacaktır. Ancak bu durum görünüş ve kullanım açısından rahatsız edici değildir. V. boyunduruğun güney sütunu doğu stoa'nın 10. sütun aksına kaydırıldığında boyunduruk doğu stoa boyunduruğuna eşit olacaktır ancak IV. boyunduruk çok daralacak hem kullanım hem de simetrik görünüş rahatsız edersesine bozulacaktır. Propylon'un bu tasarımı belki de trapez biçimli temenos planı ile açıklanabilir.

Orta bölümü merdivenli ve U-planlı propylon, üç açıklıkla önce dikdörtgen bir hole ve ardından yine üç açıklıkla doğu stoa'ya giriş sağlar. Aynı stylobat düzlemini kullanan propylon ve doğu stoa, doğu stoa'nın arka duvarında (doğu temenos duvarı) büyük olasılıkla iki serbest paye ile üç açıklık (X, XI ve XII. boyunduruk) oluşturularak doğu stoa'ya bağlanmış olmalıdır. Propylon'un kuzeybatı ve güneybatı köşeleri ise L-biçimli birer duvarla güçlendirilmiş olmalıdır. Miletos Güney Agora'nın kuzey kapısında (Markttor)²⁹ olduğu gibi hem doğu yöne bakan kanatlardaki duvar uçları hem de doğu stoa arka duvar açıklığı her iki yönde duvar plasterleriyle vurgulanmış olmalıdır (Plan 3a-b). Ne yazık ki kazılarda plasterlere ilişkin hiçbir mimari parça ele geçmemiştir.

Dionysos Kutsal Alanına ana girişi oluşturan propylon, yaklaşık bir nesil sonra inşasına başlanılan Aphrodisias Sebasteion'unun propylon'u ve Hadrianus Dönemine tarihlenen Miletos'daki Güney Agora'nın kuzey kapsına (Markttor) plan ve merkezdeki büyük kesik üçgen alınlık düzenlemesiyle benziyor olsa da tek katlı olması açısından farklıdır.

Cephe Restitüsyonu

2012, 2015 ve 2020 yıllarında toplam 8 açmada (P1-P8) sürdürülen kazı çalışmalarında propylon'un cephesine ait az sayıda mimari blok ele geçmiştir (Foto 2-5). Ele geçen söz konusu bloklarla propylon'un cephe restitüsyonunu yapmak mümkündür. Bu bloklar arasında iki adet attik-ion kaide (P27 ve P157), üç arşitrava ait 7 yazıtlı arşitrav parçası (P32, P111-P113, P154-P156), 2 adet 24 yivli ion sütun tamburu (P120 ve P150), 1 adet beş parça hâlinde korinth başlığı (P152), 5 adet yazısız arşitrav (P53, P77, P91, P94, P133), 10 adet düz friz bloğu (P49, P121-P123, P127, P132, P135, P142, P145-146), 5 adet yatay dış sırası geison bloğu (P41, P79, P119, P124, P128), 2 adet eğimli dış sırası geison bloğu (P86, P125) ve 2 adet düz tympanon bloğu (P39, P116) bulunur (Foto 6-7).

27 cm yüksekliğinde attik-ion kaideler üzerinde 24 yiv ve sete sahip ion sütunları 59,5 cm yüksekliğindeki (2 Roma Ayağı) korinth başlıklarını taşımaktaydı (Foto 6). Tam bir sütun gövdesi oluşturacak yeterli sayıda tambur ele geçmediğinden sütun yüksekliği ancak alt çapa oranlanarak hesaplanmaktadır. Korinth başlıklarının üzerinde 41 cm yüksekliğinde üç fascialı bir arşitrav (Foto 7), 31 cm yüksekliğinde düz bir friz ve 23 cm yüksekliğinde dış sırası geison bloğundan oluşan üst yapı yükselmektedir. İkişer adet tympanon ve eğimli geison bloğunun ele geçmiş olması propylon'un bir üçgen alınlıkla sonlandığına işaret eder. Tek katlı olan Dionysos Propylon'u, büyük olasılıkla Aphrodisias Sebasteion'unun Propylon'u veya Miletos'daki Güney Agora kapısının (Markttor) merkezinde olduğu gibi her iki kanattan başlayıp merkeze doğru yükselen, kanatların iç yüzünde merdivenlerin bitimine doğru içeri çekilen ve propylon cephesinin merkezinde mahya oluşturan kesik üçgen alınlığa sahip olmalıdır (Plan 3a-b).

29 Strocka 1981, 5-56, Res. 10-11; Höcker 2008b, 257.

Tarihleme

2012 ve 2015 yılı çalışmalarında Latince yapı yazıtını taşıyan üç fascialı arşitrava ait beş parça ele geçmiştir³⁰. Yapı yazıtının sağ kısmını oluşturan bir arşitrav parçası üzerinde C]OS • XII • DE[signatus] (12. Konsul) ve diğer dört parça üzerinde ise TRIBVNIC[ia] • POTES[tate] harfleri gün yüzüne çıkarılmış ve kırık kırığa tümlenmiştir (Foto 7). Her ne kadar 12. kez konsüllük görevini ilk İmparator Augustus ve ardından 8. Roma İmparatoru Domitian elde etmiş ise de mimari bezemenin stilinden propylon'un Augustus Dönemi'nde (MÖ 5) yapılmış olacağı ileri sürülmüştür³¹. 2020 yılı kazıları özellikle Latince yapı yazıtının eksik olan kısımlarının tamamlanmasına ve restitüsyonu için gerekli olan mimari blokların gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Bu çalışmalarda büyük çoğunluğu propylon'un cephesine ait toplam 38 mimari blok ile ...]IVS, O ve B]V harflerini içeren Latince 3 yazıt parçası daha ele geçmiştir. 2015 yılı kazı sezonunda bulunan TRIB[. yazılı arşitrav parçasına sol üst köşesinde sadece B harfinin üst yayı korunmuş olan 2020 buluntusu parça BV kırık kırığa uymuş, kelime TRIBV olarak tamamlanmıştır. Bu parça yine 2015 yılında bulunan ve üzerinde NIC • P yazılı arşitrav parçası ile kırık kırığa birleştiğinden TRBVNIC • POTES kelimeleriyle 2015 ve 2020 yılı propylon kazılarında bulunan üç parça ile tamamlanmıştır. Ayrıca üç harften oluşan diğer bir yazıt parçası daha ele geçmiştir. VS harflerinden önceki harfin sadece alt kısmı koruna gelmiştir. Söz konusu harf I ya da T olmalıdır. TRIBVNIC kelimesinde T ile R arasındaki mesafe 7,5 cm iken V ile sadece alt kısmı korunmuş olan harf arasındaki mesafe 6 cm'dir yani burada 1,5 cm daha az mesafe söz konusudur. Bu durumda söz konusu kelime, MAXI]MVS ya da AVGVST]VS olarak tamamlanabilir. Üzerinde sadece O harfi korunan parça olasılıkla PONTIFEX kelimesine ait olmalıdır. Buna göre propylon'un merdivenli girişinin üzerindeki toplam üç arşitrav üzerine yazılmış olan Latince yapı yazıtı, 2020 yılı buluntularına göre aşağıdaki gibi tamamlanabilmıştır (Foto 7, Plan 3)³²:

IMP • CAESAR • AVGVSTVS • | COS • XII • DESIG • XIII PONT • MAXIMVS • IMP • | XIII • TRIBVNIC • • POTES • XX

[Imp(erator) Caesar Augustus | co(n)s(ul) XII desig(natus)[XIII pont(ífex) maximus imp(erator) XIII?] tribunic(ia) potest(ate) [XX?]

“İmparator Caesar Augustus, on ikinci kez konsül olup on üçüncü kez konsüllüğe seçilmiş bulunan, baş rahip, on dördüncü kez imparator olarak selamlanmış, yirminci kez tribunus yetki-siyle donatılmış (yaptırdı)”.

30 Kadioğlu-Özbil-Adak-Gençler-Güray-Polat-Ergin-Tamsü-Polat-Yenice-Pala 2017, 492-493; *L'Année épigraphique* 2017, 1397.

31 Kadioğlu-Özbil-Adak-Gençler-Güray-Polat-Ergin-Tamsü-Polat-Yenice-Pala 2017, 492; Kadioğlu 2020, 187-189, Res. 10.

32 Yazıtın restitüsyonu ve yazıt hakkında bilgi için Prof. Dr. Mustafa Adak'a çok teşekkür ederim. Ephesos Mazaeus-Mithridates Kapısı'nın yazıtı için bk. Heberdey 1904, 49-51; *FiE* 3, 1923, 40-75, 98-99, No. 6; Meriç-Merkelbach-Nollé-Şahin 1981, 6-9, no. 3006, *PHI*-Ephesos 258; Gallia Narbonensis ve Baetica'dan benzer yazıtlar için bk. *CIL* 12, 05480; *CIL* 12, 5653; Cordoba'dan miltaşları için bk. *CIL* 2, 4701 vd.

Dionysos Kutsal Alanı Propylon'u hem söz konusu yazıtın içeriği hem de korinth başlığının stili Augustus Dönemi'nde işaret etmektedir. Her ne kadar İmparator Domitianus art arda XII. ve XIII. kez konsül olmuş ise de XIII. kez designatus, unvanları arasında bulunmaz. Augustus, MÖ 5 yılının 1 Ocak-11 Nisan sonrasında (31 Temmuz?) XII. kez konsül ve MÖ 3 yılında XIII. kez designatus³³ seçildiği için, propylon yazıtı daha önce önerilen MÖ 5 yılı değil³⁴ daha kesin olarak MÖ 3 yılına tarihlenmelidir.

2020 yılı kazı çalışmalarında önceki yıllarda propylon'da bulunmuş olan korinth başlığının bir köşe volütü ile volütü alttan destekleyen yaprak parçasına ek olarak aynı başlığa ait alt yaprak çelenk sırasından abakus çiçeğine kadar başlığın tüm yüksekliğini tamamlayan dört parça ve iki köşe parçası daha ele geçmiştir (Foto 6). Dört parçanın tümlenmesiyle başlığın yüksekliği 59,5 cm olarak tespit edilmesine karşılık abakus levhası üzerindeki dairesel scamilli impares işçiliğinden en azından arşitravın başlık üzerine oturacağı alan 52 cm olarak hesaplanmaktadır. Bu ölçü propylon'a ait arşitravların alt genişlikleri ile uyumludur. Her ne kadar korinth başlığı, parçalar hâlinde ele geçmiş olsa da hem ölçüsü hem de stilistik özellikleri nedeniyle propylon'a ait olmalıdır. Bu durum propylon'un korinth düzeninde başlıklara sahip olduğunu göstermenin yanı sıra korinth başlığının stili Latince yapı yazıtı ile elde edilen MÖ 3 tarihiyle de uyumludur. Akanthus yapraklarının yüzeysel işçiliği, yaprak bölümlerinin kaburgalı yapısı, parmak uçlarının belli belirsiz üçgen biçimli gözler hâlinde sonlanması ve bu gözlerin turnak gibi parmakların içine doğru girmesi, yivli caulis sapı ve bezemesiz caulis bileziği Roma Forum Romanum'daki Augustus Kemer (MÖ 29) ya da Parth Kemerinin (MÖ 19) korinth başlıklarında³⁵ benzerlerini bulur. Ayrıca MÖ 1. yüzyılın 3. çeyreğine³⁶ ya da biraz daha sonrasına MÖ 1. yüzyılın sonu-MS 1. yüzyılın başlarına³⁷ stilistik olarak tarihlenen Priene Athena Kutsal Alanı'nın Propylon'una ait korinth düzenindeki anta başlıkları hem diyagonal yükselen yivli caulis hem düz caulis bileziği, volüte kadar uzayan dış destek yaprağı ile küçük iç destek yaprağı ve zengin abakus profiliyle yapısal olarak benzerdir. Her iki yapının abakus levhaları dışa doğru oldukça taşkın yüksek bir içbükey profil, düz ince bir geçiş silmesi ve ardından 45 derece açılı ve düz silmeden oluşturulmuş bir profille sonlanmaktadır. Özellikle destek yaprağının dolgun parmakları, parmakların ucundaki yuvarlak gözler ve gözler arasındaki V-kesitli yapraklar ile volüt ve içbükey helices kanalını sınırlayan düz silme profili stilistik olarak benzerdir. Ancak Priene Athena Propylon'unda akanthus yapraklarının daha belirgin ışık gölge kontrastı yaratan işçiliği yaprakçıklar arasında oluşan damla biçimli gözler Dionysos Propylon'unkilerden oldukça farklıdır. MÖ 30-27 yıllarına tarihlenen Aphrodisias Tiyatrosu scaenae frons'una ait akroter'in³⁸ hem caulis'i hem caulis bileziği hem de caulis'ten çıkan akanthus yapraklarının işlenişi

33 Kienast 1996, 65.

34 Kadioğlu-Özbil-Adak-Gençler-Güray-Polat-Ergin-Tamsü-Polat-Yenice-Pala 2017, 492; Kadioğlu 2020, 187-189, Res. 10.

35 Heilmeyer 1970, 47-48, dn. 206, Lev. 9,1.

36 Hennemeyer 2013, 150-163, Lev. 117-119 No. 272-273.

37 Rumscheid-Koenigs 2000, 112-113, Res. 94.

38 Erim 1974, 165; Reynolds 1991, 15-25; Rumscheid 1994 I, 9 vd.; 1994 II 6 vd. Lev. 10, 4; de Chaisemartin 1998, 203-225; de Chaisemartin-Theodorescu 2017, 17, 30, 213 No. 6101, Fig. 64, s. 111, Lev. 51e.

oldukça benzerdir. Sadece parçalar hâlinde korunmuş olan tek bir korinth başlığının stilistik ve ikonografik özellikleri Erken Augustus Dönemi'ne işaret etmektedir. Propylon kazılarında ele geçen Latince yapı yazıtının kesin olarak MÖ 3 yılına tarihlenmesinden dolayı söz konusu korinth başlığı için de Erken Augustus Dönemi'nin sonları önerilebilir.

Augustus, Res Gestae'in XXIV. paragrafında³⁹ yaptığı işler arasında Asia eyaletindeki tapınaklardan bahseder: ... *Zaferimden sonra, Asya eyaletinin bütün kentlerinde bulunan tapınaklardaki süsleri geri yerine koydum. Bu süsleri, düşmanım tapınaklardan çalarak kendi kullanımına geçirmişti...* Özellikle Augustus'un sadece Asia Eyaleti'nin tüm kentlerindeki tapınaklardan çalınan süslerin yerine koyması haricinde Priene Athena Kutsal Alanı Propylon'u⁴⁰, Magnesia Artemis Kutsal Alanı Propylon'u⁴¹, Teos Agora'sındaki Tanrıça Roma ve Augustus Tapınağı⁴², Dionysos Kutsal Alanı Propylon'u ile temenos stoa'larının tamamlanmasında önemli rol aldığı anlaşılmaktadır⁴³. Belki de bu yüzden Teos sikkeleri üzerinde ktistes (kurucu)⁴⁴ olarak onurlandırılmıştır.

39 Kadioğlu-Görkay-Mitchell 2011, 105.

40 Rumscheid 1994 II, 72 No. 295; Hennemeyer 2013, 152, 163, Lev. 92-93, 117, 135,136-141, 158; Koenigs 2015, 13 dn. 70.

41 Rumscheid 1994 II, 41 No. 142; Kökdemir 2011, 121-122.

42 Kadioğlu 2021, 178-185.

43 Kadioğlu 2020, 189.

44 Magie 1950, 479 No. 36; Uz 1990, 60, dn. 45; Davesne 1986, 145 vd.; Davesne 1987, 19 vd. Lev. 2 No. 7 dn. 22; Burnett-Amandry-Ripollès 1992, 424 vd. No. 2512 ve 2515.

KAYNAKLAR**Alzinger 1974**

Alzinger, W., *Augusteische Architektur in Ephesos*, Sonderschriften XVI, Wien.

Bastet–Brunsting 1982

Bastet, F. L. – Brunsting, H., *Corpus signorum antiquorum musei antiquarii lugduno-batavi=Catalogus van het klassieke beeldhouwwerk in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden*, Zutphen.

Béquignon–Laumonier 1925

Béquignon, Y. – Laumonier, A., “Fouilles de Teos (1924)”, *BCH* 49, 281-321.

Boysal–Öğün 1962

Boysal, Y. – Öğün, B., “Teos Kazısı 1962 Kısa Raporu”, *TAD* 12.1, 12.

Boysal 1963

Boysal, Y., “1962 Senesi Teos Kazıları Hakkında Kısa Rapor”, *TAD* 12.2, 5-7.

Boysal 1965

Boysal, Y., “Teos Kazısı 1965 Yılı Kısa Raporu”, *TAD* 14, 1.2, 231-233.

Burnett–Amandry–Ripollès 1992

Burnett, A. – Amandry, M. – Ripollès, P. P., *Roman Provincial Coinage I. From the Death of Caesar to the Death of Vitellius (44 BC – AD 69)*, London.

Carpenter 1970

Carpenter, J. R., *The Propylon in Greek and Hellenistic Architecture*, Pennsylvania Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Philadelphia.

Chandler–Revet – Pars 1769

Chandler, R. – Revett, N. – Pars, W., *Ionian Antiquities. Published with Permission of the Society of Dilettanti*, London.

Chandler–Revet–Pars 1821

Chandler, R. – Revett, N. – Pars, W., *Antiquities of Ionia. Published by the Society of Dilettanti*. Part the First, London.

Chishull 1728

Chishull, E., *Antiquitates Asiaticae: Christianam Aeram Antecedentes*, London.

CIL

Corpus Inscriptionum Latinarum

Davesne 1986

Davesne, A., “A propos de la chronologie du temple de Dionysos à Téos”, *4. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 145-147.

Davesne 1987

Davesne, A., “Numismatique et archéologie: Le temple de Dionysos à Téos”, *RN* 29, 15-20.

de Chaisemartin 1998

de Chaisemartin, N., “Mission Française d’Aphrodisias. Aperçu sur les recherches en cours”, *Anatolia Antiqua* 6, 203-225.

de Chaisemartin–Theodorescu 2017

de Chaisemartin, N. – Theodorescu, D., *Le Theatre d’Aphrodisias: Les Structures Sceniques*, Aphrodisias VIII. Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden.

de Waele 1990

de Waele, J., *The Propylaia of the Akropolis in Athens. The Project of Mnesikles*, J.C. Gieben, Amsterdam.

Eiteljorg II 1993

Eiteljorg II. H., *The Entrance of the Athenian Acropolis before Mnesikles*, Dubuque.

Erim 1974

Erim, K. T., “The Theatre at Aphrodisias”, D. De Bernardi Ferrero, *Teatri Classici in Asia Minore* 4, Roma.

FiE 3 1923

Forschungen in Ephesos 3, Wien.

Frazer 1990

Frazer, A., *Samothrace X. The Propylon of Ptolemy II*, Princeton Univ. Press Princeton.

Giraud 1989

Giraud, D., “The Graeter Propylaia at Eleusis, A Copy of Mnesikles’ Propylaia”, ed. S. Walker – D. A. Cameron, *The Greek Renaissance in the Roman Empire: Papers from the Tenth British Museum Classical Colloquium- Bulletin of the Institute of Classical Studies Supplements*, London, 69-75.

Gruben 2001⁵

Gottfried, G., *Griechische Tempel und Heiligtümer*, Hirmer Verlag, München.

Halbertsma 2003

Halbertsma, R. B., *Scholars, Travellers and Trade: The Pioneer Years of the National Museum of Antiquities in Leiden 1818-40*, London.

Heberdey 1904

Heberdey, R., “6. vorläufiger Bericht über die Grabungen in Ephesus 1903/4”, *JÖAI* 7, Wien, Beibl. 37-51.

Heilmeyer 1970

Heilmeyer, W.-D., *Korintische Normalkapitelle. Studien zur Geschichte römischen Architekturdékoration*, F. H. Kerle Verlag, Heildelberg.

Hennemeyer 2013

Hennemeyer, A., *Das Athenaheiligtum von Priene. Die Neubauten – Altar, Halle und Propylon – und die bauliche Entwicklung des Heiligtums*, Priene 2 = AF 27, Wiesbaden.

Höcker 2008a

Höcker, Ch., “Propylaia”, *Metzler Lexikon antiker Architektur. Sonderausgabe*, Stuttgart, 201-202.

Höcker 2008b

Höcker, Ch., “Torbau(ten)”, *Metzler Lexikon antiker Architektur. Sonderausgabe*, Stuttgart, 256-258.

Kadioğlu–Görkay–Mitchell 2011

Kadioğlu, M. – Görkay, K. – Mitchell, S., *Roma Dönemi'nde Ankyra*, İstanbul.

Kadioğlu 2014

Kadioğlu, M., *Das Gerontikon von Nysa am Mäander. Forschungen in Nysa am Mäander 3*, Darmstadt.

Kadiođlu–Yalçın–Tamsü–Polat–Adak–Özbił–Polat–Tuđcu 2015

Kadiođlu, M. – Yalçın, D. Ö. – Tamsü-Polat, R. – Adak, M. – Özbił, C. – Polat, Y. – Tuđcu, İ., “2012-2013 Teos Kazı Çalışmaları (3.-4. Sezon)”, *36. Kazı Sonuğları Toplantısı*, C III, Ankara, 437-471.

Kadiođlu–Özbił–Kerschner–Ergin–Gülgönül–Yenice–Polat–Tamsü–Polat–Köşgerođlu–Adak 2016

Kadiođlu, M. – Özbił, C. – Kerschner, M. – Ergin, H. – Gülgönül, S. – Yenice, G. – Polat Y. – Tamsü-Polat, R. – Köşgeroğlu, E. – Adak, M., “2014 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (5. Sezon)”, *37. Kazı Sonuğları Toplantısı*, C III, 451-478.

Kadiođlu–Özbił–Adak–Gençler–Güray–Polat–Ergin–Tamsü–Polat–Yenice–Pala 2017

Kadiođlu, M. – Özbił, C. – Adak, M. – Gençler-Güray, Ç. – Polat, Y. – Ergin, H. – Tamsü-Polat, R. – Yenice, G. – Pala, C., “2015 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (6. Sezon)”, *38. Kazı Sonuğları Toplantısı*, C II, 485-478.

Kadioğlu 2021

Kadioğlu, M. (ed.), *Teos. Yazıtlar, Kültür ve Kentsel Doku*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Kadioğlu 2020

Kadioğlu, M., “Vorbericht über das Dionysos-Heiligtum von Teos im Licht der neuen Grabungen”, ed. U. Lohner-Urban – U. Quatember, *Zwischen Bruch und Kontinuität. Architektur in Kleinasien am Übergang vom Hellenismus zur römischen Kaiserzeit / Continuity and Change. Architecture in Asia Minor during the transitional period from Hellenism to the Roman Empire*, *Byzas* 25, 171-193.

Kadioğlu 2019

Kadioğlu, M., “Teos'ta Seramik ve Mermer Üretimi ile Dağılımları”, ed. V. Şahoğlu – M. Şevke-toğlu – Y. H. Erbil, *Kültürlerin Bağlantısı: Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eski Yakın Doğuda Ticaret ve Bölgearası İlişkiler / Connecting Cultures: Trade and Interconnections in the Ancient Near East from the Beginning until the End of the Roman Period* adlı Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu/International Archaeological Symposium 23-25 Kasım 2016, Bedesten / St. Nicholas Church Leŕkoşa/Nicosia, Ankara, *Anatolia/Anadolu Ek Dizisi* I.4, 293-320.

Kadioğlu–Özbil–Adak–Tekkök–Karaöz–Vapur–Gençler–Güray–Bora 2020

Kadioğlu, M. – Özbil, C. – Adak, M. – Tekkök-Karaöz, B. – Vapur, Ö. – Gençler Güray, Ç. – Bora, Ç. H., “2018 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (9. sezon)”, *41. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C III, 365-388.

Kienast 1996

Kienast, D. *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt.

Kökdemir 2011

Kökdemir, G. “Menderes Magnesiası – Propylon: Mimari Bezemeler”, *Anadolu/Anatolia* 37, 121-122.

Magie 1950

Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ*, Princeton.

Maischberger 2009

Maischberger, M. “Das Nordtor des Südmarktes, sog. Marktort”, ed. O. Dally – M. Maischberger – P. I. Schneider – A. Scholl, *Zeiträume. Milet in Kaiserzeit und Spätantike*, Verlag Schnell&Steiner, Regensburg, 108-119.

Meriç–Merkelbach–Nollé–Şahin 1981

Meriç, R. – Merkelbach, R. – Nollé, J. – Şahin, S., *Die Inschriften von Ephesos*. Teil VII 1: Nr. 3001–3500 (Repertorium), IGSK 17,1.

Ortaç 2001

Ortaç, M., *Die hellenistischen und römischen Propyla in Kleinasien*, Ruhr-Universität, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bochum.

Öğün 1964

Öğün, B., “Teos Kazıları 1963”, *TAD* 13.1, 115-121.

PHI

PHI Greek Inscriptions (<https://inscriptions.packhum.org>)

Pullan–Newton 1881

Pullan, R. P. – Newton, C. T., *Antiquities of Ionia IV*, Published by the Society of Dilettanti, London.

Rumscheid–Koenigs 2000

Rumscheid, F. – Koenigs, W., *Küçükasya'nın Pompeisi: Priene Rehberi*, Ege Yayınları, İstanbul.

Reynolds 1991

Reynolds, J., “Epigraphic evidence for the construction of the theatre: 1st c. B.C. to mid 3rd c. A.D.”, ed. R. R. R. Smith – K. T. Erim, *Aphrodisias Papers* 2, Ann Arbor, 15-25. Suppl. 2 JRA.

Smith 2013

Smith, R. R. R., *The Marble Reliefs from the Julio-Claudian Sebasteion*, Verlag Philipp von Zabern, Darmstadt/Mainz.

Strocka 1981

Strocka, V. M., *Das Marttor von Milet*, 128. Winckelmannsprogramm der Archäologischen Gesellschaft zu Berlin, Walter de Gruyter & Co., Berlin.

Uz 1985

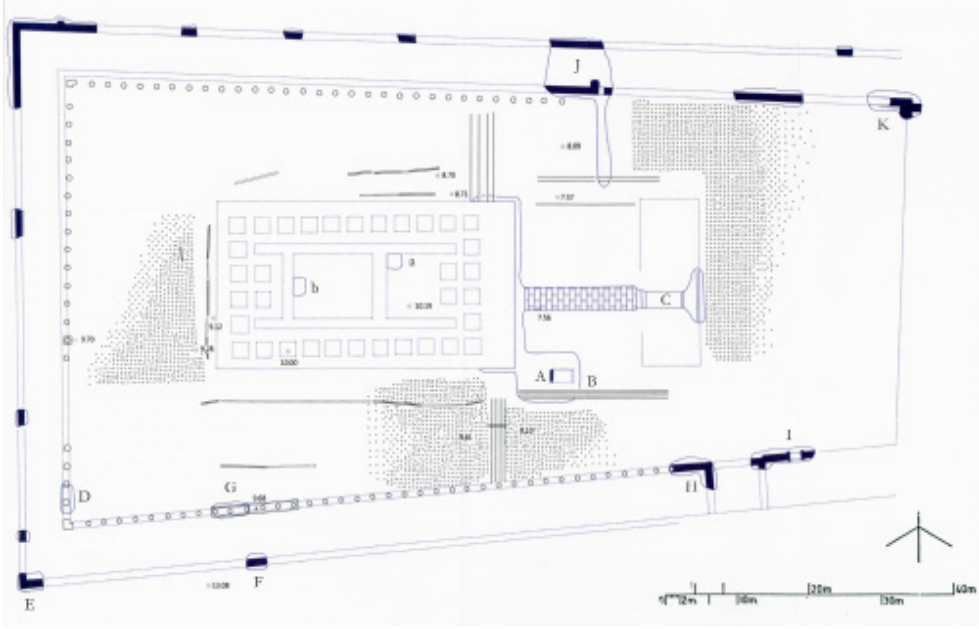
Uz, D. M., “Teos Dionysos Tapınağı Temenos Alanı”, 3. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 227-242.

Uz 1990

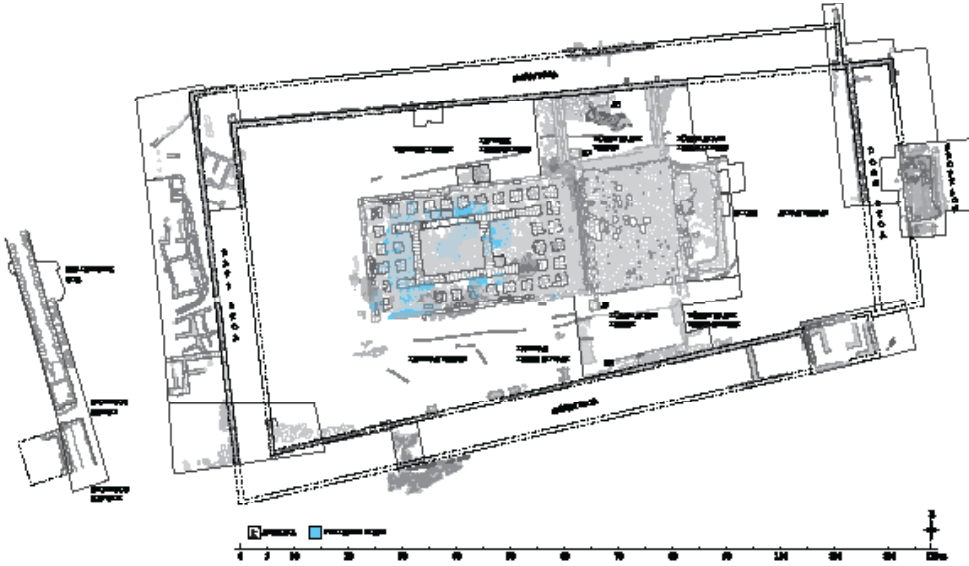
Uz, D. M., “The Temple of Dionysos at Teos”, ed. W. Hoepfner – E.-L. Schwandner, *Hermogenes und die hochhellenistische Architektur. Internationales Kolloquium in Berlin vom 28.–29. Juli 1988*, Mainz, 51-61.

Uz 2013

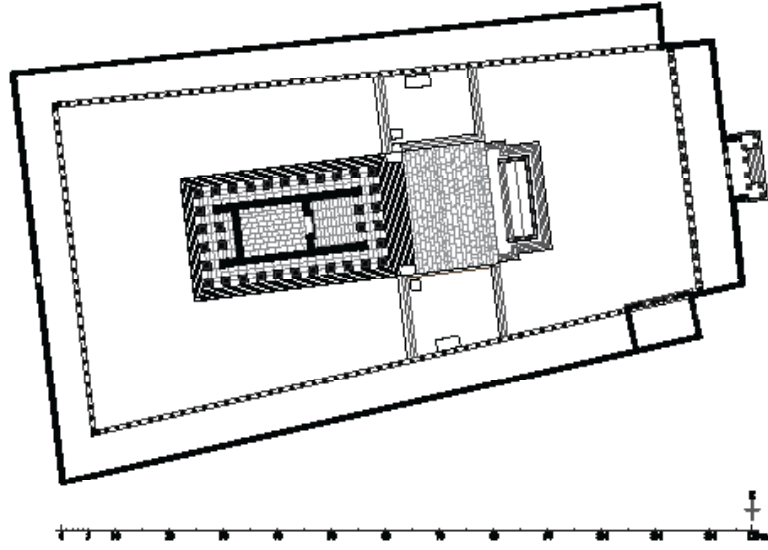
Uz, D. M., *Teos'taki Dionysos Tapınağı*, Ankara.

EKLER

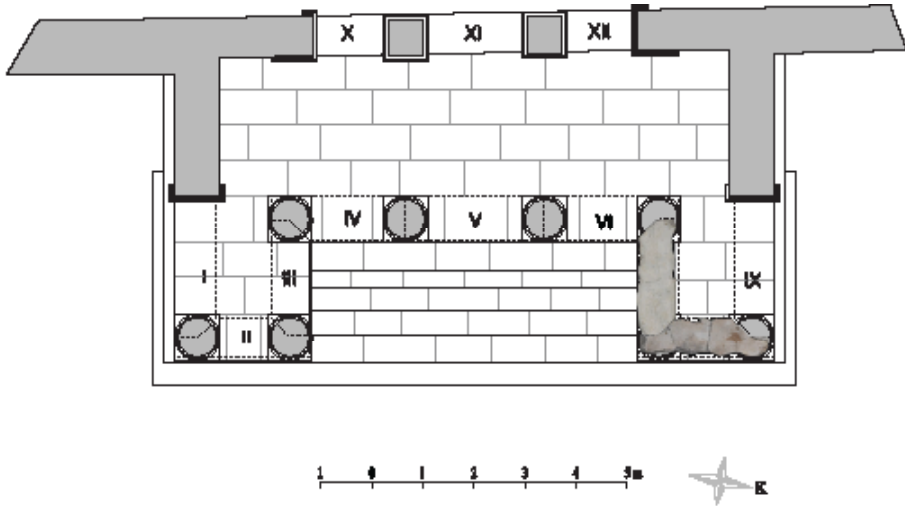
Plan 1: Dionysos Kutsal Alanı Planı (BCH 49, 1925, Pl. 8 ve Uz 2013, Lev. 28).

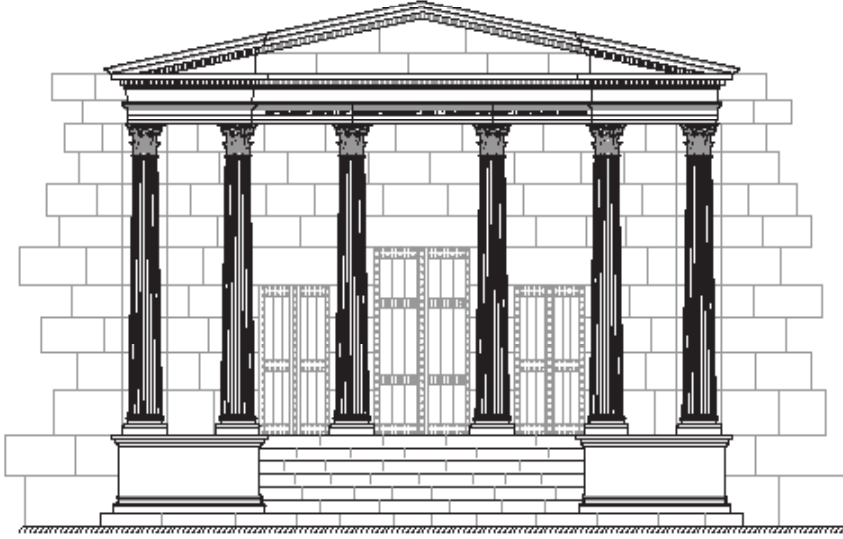
Plan 2a: Dionysos Kutsal Alanı Rölöve.

Plan 2b: Dionysos Kutsal Alanı Resititüsyon Planı (2020 Teos Kazı Arşivi).

Plan 3a: Dionysos Kutsal Alanı Propylonu Plan (S. Örnek).

Plan 3b: Dionysos Kutsal Alanı Cephe Restitüsyonu (S. Örnek).

Foto 1: Dionysos Kutsal Alanı'nın doğusunda jeofizik yöntemiyle tespit edilen propylon (2012 Teos Kazı Arşivi).

Foto 2: Propylon Orthomosaik Plan (2015 Teos Kazı Arşivi).

Foto 3: Propylon 2020 Yılı Kazıları P8 Açması, Açma İçerisindeki Mimari Blokların Genel Görünüşü (2020 Teos Kazı Arşivi).

Foto 4: Propylon'un kuzeydoğudan görünüşü (2020 Teos Kazı Arşivi).

Foto 5: Propylon Orthomosaik Plan (2020 Teos Kazı Arşivi).

Foto 6: Propylon'un Korinth Düzenine Ait Başlık Parçaları (2020 Teos Kazı Arşivi).

Foto 7: Propylon'un Latince Yapı Yazıtını Taşıyan Arşitrav Blokları (2020 Teos Kazı Arşivi).